Gebruik en relevantie van statistieken grensoverschrijdende arbeidsmarkt

Evaluatie grensstatistieken

Opdrachtgever: Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Rotterdam, 5 oktober 2018



Gebruik en relevantie van statistieken grensoverschrijdende arbeidsmarkt

Evaluatie grensstatistieken

Opdrachtgever: Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Dr. Saraï Sapulete
Thijs Fikken, MSc.
Nadine Zeeman, MSc.

Met medewerking van: Siebe Dibbets, Karima Hazzouti, Dr. Gabi Kaffka, Geerten van de Pol, MSc., Nils Verkennis, MSc.

Rotterdam, 5 oktober 2018

ECORYS

Inhoudsopgave

Samenvatting 7
Achtergrond 7
Gebruikte methoden 7
Resultaten 7
Conclusie 9
Vervolg 9

1 Introductie 11
1.1 Vraagstelling 12

2 Achtergrond 13
2.1 Grensregio's 13
2.2 Grensstatistieken 13
2.3 Basisindicatoren 14
2.4 De noodzaak voor grensoverschrijdende arbeidsmarktstatistiek 15

3 Resultaten 17
3.1 Gebruikte methoden 17
3.2 Opbrengst CBS-projecten 17
3.2.1 Samenvatting van de opbrengsten uit de CBS-studies 20
3.3 Terugkomen van indicatoren expertgroep in CBS-studies 20
3.3.1 Samenvatting terugkomen indicatoren 22
3.4 Wijziging / aanvulling van indicatoren 23
3.4.1 Verschillen indicatoren CBS-studies 23
3.4.2 Suggesties aanvulling indicatoren CBS-studies 23
3.4.3 Suggesties wijziging en aanvulling aanvullende documenten 24
3.4.4 Suggesties interviews wijziging en aanvulling indicatoren 25
3.4.5 Samenvatting suggesties wijziging en aanvulling indicatoren 26
3.5 Bijdrage aan opstellen van beleid 27
3.5.1 Huidig gebruik van grensoverschrijdende statistiek 27
3.5.2 Potentiële waarde van grensoverschrijdende statistiek 28
3.5.3 Samenvatting bijdrage aan beleid 29

4 Conclusie 31
4.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen 31
4.2 Reflectie 32
4.3 Conclusie 32

Bijlage: Lijst van geïnterviewde personen 33

Bijlage: Literatuurlijst 34

Samenvatting

Achtergrond

De afgelopen jaren zijn er meerdere beleidsstappen genomen naar een sterkere grensoverschrijdende arbeidsmarkt. In 2014 is in de Benelux-aanbeveling afgesproken dat er in de Benelux marktgegevens moeten komen die goed met elkaar vergeleken kunnen worden, zodat beleid beter kan worden geformuleerd. In Nederland is in 2015 het 'Actieteam grensoverschrijdende economie en arbeid' van start gegaan.

In de zoektocht naar bruikbare informatie om beleid op te kunnen baseren heeft het CBS veelvuldig studies uitgevoerd naar de grensoverschrijdende arbeidsmarkt. Daarnaast heeft het CBS ook in samenwerking met Duitse en Belgische partners gewerkt aan het vergroten van inzicht in grensoverschrijdende statistieken. Zo zijn er rapportages gemaakt voor de grensregio's Nederland – Noordrijn Westfalen, Nederland – Nedersaksen en Nederland – Vlaanderen. In het kader van het Interreg-programma Duitsland-Nederland werkt het CBS in samenwerking met IT.NRW en LSN aan het beschikbaar stellen van informatie via een internet-portal. Een vergelijkbaar project is gestart onder het Interreg-programma Vlaanderen-Nederland (project Werkinzicht).

Naar aanleiding van de Benelux-aanbeveling, is een lijst met basisindicatoren tot stand gekomen vanuit een expertgroep. De lijst geeft een indicatie van relevante indicatoren voor het vormgeven van beleid, gebaseerd op behoeften van beleidsmakers en arbeidsbureaus. Deze indicatoren vormen het startpunt in onze evaluatie en zijn de basis voor onze onderzoeksvragen rondom gebruikte indicatoren en uitgevoerde onderzoeken. Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat wil middels dit onderzoek inzicht verkrijgen in

1. wat de CBS-onderzoeken naar grensoverschrijdende statistieken hebben opgeleverd, en;
2. of en in hoeverre de opgestelde indicatoren relevant zijn voor het opstellen van arbeidsmarktbeleid.

Gebruikte methoden

Door middel van deskstudie hebben we de CBS-studies en –projecten in kaart gebracht en een overzicht gemaakt van de resultaten van de studies. Vervolgens hebben we een overzicht van de gebruikte indicatoren opgesteld waarin wordt weergegeven waar overlap dan wel tegenstellingen voorkomen. Om meer inzicht te krijgen in de mate waarin indicatoren wijzigingen of aanvulling behoeven en in hoeverre grensoverschrijdende gegevens gebruikt (kunnen) worden voor – en bijdragen aan – het opstellen van beleid, hebben we (groeps)gesprekken gevoerd met 27 relevante stakeholders aan beide zijden van de grens.

Resultaten

Wat hebben de door het CBS uitgevoerde grensstatistiekprojecten opgeleverd?

De drie CBS-studies die een vergelijking maken met de arbeidsmarkt in de grensregio's van Nederland en de arbeidsmarkten in Noordrijn-Westfalen, Nedersaksen en Vlaanderen tonen grote overeenkomsten. Alle drie de studies concluderen dat de arbeidsmarkten in de grensregio's meer

verbonden zijn met hun nationale arbeidsmarkten, dan dat ze met de arbeidsmarkten in de buurlanden verbonden zijn. Verder sluiten ze af met de conclusie dat verdere (diepgaande) analyses en meer gedetailleerde data nodig zijn. Er is behoefte aan doelgerichte statistische data die vergelijkbaar zijn op regionaal niveau. Dit is noodzakelijk om het mogelijk te maken om onder andere vast te stellen waar kansen voor verdere ontwikkeling mogelijk zijn voor grensoverschrijdende arbeidsmarkten.

Voor de drie andere studies geldt dat deze eenzelfde strekking hebben wat betreft de doelstellingen en resultaten. De drie studies proberen inzichten te geven in hoe de arbeidsmarkt er in de grensregio's uit zal zien wanneer er geen grenzen zouden zijn. Tevens worden er in twee studies suggesties voor beleid gedaan om grensbelemmeringen aan te pakken en hoe grensoverschrijdend werken te stimuleren.

Komen de door de expertgroep (van de Benelux-landen) in 2016 opgestelde (bron-)indicatoren terug in de door het CBS uitgevoerde onderzoeken?
In de CBS-studies en Interreg-projecten komt de indicator 'aantallen inkomende pendel' in alle studies voor. Het voorkomen van de overige indicatoren verschilt per studie en daarvoor zijn verschillende redenen aan te dragen: van een pragmatisch begin met een selectie van de indicatoren tot het voorkomen van overlap in aanpak en juist onderzoeken van ontbrekende thema's.

Waar behoeven de opgestelde bronindicatoren wijziging/aanvulling of dragen ze niet bij aan inzicht (het beleid t.a.v.) grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit?
Op basis van de deskstudie hebben we gezien dat een aantal indicatoren anders wordt gebruikt dan opgesteld in de lijst van basisindicatoren van de expertgroep. Wellicht zijn bepaalde basisindicatoren lastiger meetbaar of niet op het gewenste detailniveau beschikbaar. Op basis van onze deskstudie is een aantal aanvullingen op de basisset van indicatoren denkbaar. De meeste hiervan worden reeds opgenomen in de internet portal die ontwikkeld wordt in de lopende Interreg-projecten. Aanvullend zouden nog indicatoren toegevoegd kunnen worden omtrent migratie.

Vanuit de interviews is er niet op detailniveau input geleverd voor wijziging of aanvulling van indicatoren. Wat vooral belangrijk is, is dat er een kwaliteitsslag wordt gemaakt op huidige beschikbare data. Daarbij is van belang dat statistieken op het juiste detailniveau beschikbaar zijn, dat ze vergelijkbaar zijn en structureel beschikbaar.

In welke mate draagt het hebben van goed vergelijkbare grensoverschrijdende gegevens bij aan het opstellen van grensoverschrijdend arbeidsmarktbeleid of de evaluatie daarvan?
Statistieken over de grensoverschrijdende arbeidsmarkt worden momenteel voornamelijk gebruikt om beleid te valideren, en minder om beleid te vormen. Data die gebruikt worden, worden vaak samengesteld vanuit verschillende bronnen. Deze gecombineerde data bieden onvoldoende houvast om beleid te informeren: data zijn niet vergelijkbaar, niet structureel beschikbaar en data ontbreken op de relevante onderwerpen. In het bijsturen van beleid kan structurele beschikbaarheid ervoor zorgen dat overheden tussentijds bij kunnen sturen, bijvoorbeeld om mismatch op de arbeidsmarkt te verkleinen. Bij een eindevaluatie kunnen statistieken helpen bij het meten van effectiviteit van beleidsmaatregelen. Beschikbaarheid van structurele, vergelijkbare data op relevante indicatoren, kan dus de verschillende fasen in de beleidscyclus versterken.

Conclusie

De CBS-onderzoeken hebben een inkijkje gegeven in de mogelijke opbrengsten van het wegnemen van grensbelemmeringen. Eén stap in dit proces is het beter beschikbaar maken van grensstatistieken. De opgestelde lijst van basisindicatoren door de expertgroep biedt aanknopingspunten om verder uit te bouwen en de relevantie van de indicatoren wordt onderkend door het veld. Op dit moment worden statistieken nog weinig gebruikt in het vormgeven van beleid, vanwege de tekortkomingen van de data. Structurele beschikbaarheid, het juiste detailniveau en vergelijkbaarheid zijn de randvoorwaarden om het potentieel van de grensstatistieken te ontsluiten.

Vervolg

Met de antwoorden op onze onderzoeksvragen hebben we aangetoond dat vele van de opgestelde indicatoren in de Benelux-aanbeveling terugkomen in de CBS-onderzoeken en ook als relevant worden aangemerkt door de geïnterviewde belanghebbenden. De belanghebbenden geven aan dat onder bepaalde voorwaarden data een bijdrage kunnen leveren aan het beleidsproces. Echter, of een verbeterde databeschikbaarheid ook daadwerkelijk voor een verbetering in het beleidsproces zorgt, is met onze studie niet aangetoond. Deels ligt dit aan het gebrek aan ervaring met de statistieken, waardoor men slechts kan speculeren over de toegevoegde waarde. Deels ligt het ook aan de wijze van beleid maken, waarbij de politiek-bestuurlijke verhoudingen en ervaring van de beleidsmakers een grote invloed hebben op de manier waarop beleid wordt vormgegeven. De behoefte aan statistieken wordt breed onderkend, maar de bijdrage aan beleidsvorming zal op de langere termijn duidelijk moeten worden.

1 Introductie

In de jaren 1980 lanceerde de Europese Unie beleid om de landgrenzen open te stellen en zo integratie te stimuleren. Hierbij werd vooral gestreefd naar economische integratie in de zoektocht naar de Europese 'interne markt'. In de jaren 1990 kreeg de interne markt meer vorm door vier vrijheden te introduceren, namelijk vrij verkeer van goederen, diensten, personen en geld. In dit onderzoek richten wij ons op de grensoverschrijdende arbeidsmarkt. Grenzen werden voorheen gezien als barrières waar de grensregio's met de ruggen naar elkaar toe staan. Tegenwoordig is dit beeld ietwat bijgesteld. Economische integratie tussen grensregio's is toegenomen, maar sociaal-culturele en administratieve barrières blijven bestaan. De vraag of het verminderen van sociaal-culturele barrières nodig is, is met name een ideologische kwestie. Sociaal-culturele barrières werken immers als afbakening van de eigen identiteit: iets waar in de huidige politieke discussies veel waarde aan gehecht wordt. Wel is het duidelijk dat op sommige terreinen, zoals in de zorg of op de arbeidsmarkt, een afname van de administratieve grensbelemmeringen gewenst is.

Met deze context in het achterhoofd zijn de afgelopen jaren meerdere beleidsstappen genomen naar een sterkere grensoverschrijdende arbeidsmarkt. In 2014 is in de Benelux-aanbeveling[1] afgesproken dat er in de Benelux marktgegevens moeten komen die goed met elkaar vergeleken kunnen worden, zodat beleid beter kan worden geformuleerd. In Nederland is in 2015 het 'Actieteam grensoverschrijdende economie en arbeid' van start gegaan.[1]

In de zoektocht naar bruikbare informatie om beleid op te kunnen baseren heeft het CBS veelvuldig studies uitgevoerd naar de grensoverschrijdende arbeidsmarkt. Zo doet het CBS in het onderzoek 'Groeien aan de grens, kansen voor grensregio's'[2] een uitvoerige economische analyse om te kijken hoeveel banen het oplevert als de grensbarrières weggenomen worden. In het rapport 'Arbeidsmarkt zonder grenzen',[3] gaan het Planbureau voor de Leefomgeving en het CBS dieper in op de vraag welke sectoren daadwerkelijk baat hebben bij een arbeidsmarkt zonder grensbelemmeringen. De notitie 'De arbeidsmarkt aan de grens met en zonder grensbelemmeringen'[4] gaat dieper in op de betekenis van grensbarrières voor de regionale economie.

Het CBS heeft ook in samenwerking met Duitse en Belgische partners gewerkt aan het vergroten van inzicht in grensoverschrijdende statistieken. Zo zijn er rapportages gemaakt voor de grensregio's Nederland – Noordrijn Westfalen,[5] Nederland – Nedersaksen[6] en Nederland – Vlaanderen.[7] Daarnaast leidt het CBS op dit moment een opdracht voor DG Regio om een methodologie te ontwikkelen voor het opstellen van grensoverschrijdende statistieken. Dit gebeurt in samenwerking met 7 statistiekbureaus uit andere EU-landen. Ook staat een Benelux-studie gepland voor 2018. In het kader van het Interreg-programma Duitsland-Nederland werkt het CBS in samenwerking met IT.NRW en LSN aan het beschikbaar stellen van informatie via een internet-portal. Een vergelijkbaar project is gestart onder het Interreg-programma Vlaanderen-Nederland (project Werkinzicht).

1 Kamerstuk 32 851, nr. 29
2 CBS, 2014
3 PBL & CBS, 2015
4 CBS, 2016
5 IT.NRW & CBS, 2015
6 LSN & CBS, 2016
7 CBS & Steunpunt Werk, 2017

1.1 Vraagstelling

Naar aanleiding van de Benelux-aanbeveling,[8] is een lijst met basisindicatoren tot stand gekomen vanuit een expertgroep. Deze indicatoren vormen het startpunt in onze evaluatie en zijn de basis voor onze onderzoeksvragen rondom gebruikte indicatoren en uitgevoerde onderzoeken. Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat wil middels dit onderzoek inzicht verkrijgen in (a) wat de CBS-onderzoeken naar grensoverschrijdende statistieken hebben opgeleverd en (b) of en in hoeverre de opgestelde indicatoren relevant zijn voor het opstellen van arbeidsmarktbeleid.

Om dit inzicht te verkrijgen beogen we vier onderzoeksvragen te beantwoorden. Deze onderzoeksvragen zijn tweeledig en gaan ten eerste in op de bestaande CBS-onderzoeken en ten tweede op de relevantie van grensstatistieken en de gebruikte indicatoren.

CBS-onderzoeken

1. Wat hebben de door het CBS uitgevoerde grensstatistiekprojecten opgeleverd?
2. Komen de door de expertgroep (van de Benelux-landen) in 2016 opgestelde (bron-) indicatoren terug in de door het CBS uitgevoerde onderzoeken?

Relevantie indicatoren en onderzoek

3. Waar behoeven de opgestelde bronindicatoren wijziging/aanvulling of dragen ze niet bij aan inzicht (het beleid t.a.v.) grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit?
4. In welke mate draagt het hebben van goed vergelijkbare grensoverschrijdende gegevens bij aan het opstellen van grensoverschrijdend arbeidsmarktbeleid of de evaluatie daarvan?

De opbrengsten uit de CBS-onderzoeken en vergelijking van indicatoren dienen voornamelijk als achtergrondinformatie om onderzoeksvraag 4 – de relevantie voor beleid – te kunnen beantwoorden. In onze conclusie reflecteren wij uitgebreider op de relevantie van de indicatoren.

[8] SG Benelux. Aanbeveling van het Benelux comité van ministers inzake grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit. M (2014) 17.

2 Achtergrond

2.1 Grensregio's

Aan de grens met Duitsland bekijken we de arbeidsmarkt in twee grensgebieden: het grensgebied met Noordrijn-Westfalen en het grensgebied met Nedersaksen. De arbeidsmarkt in het grensgebied met Noordrijn-Westfalen toont overeenkomsten op het gebied van werkloosheidscijfers. Echter, er zijn met name verschillen in de arbeidsmarktsectoren. Zo werken er in Nederland meer mensen in deeltijd en als zelfstandige. Daarnaast is de bruto en netto arbeidsparticipatie hoger in Nederland en hebben werknemers in Nederland vaker een tijdelijk contract.

Een vergelijking met de arbeidsmarkt in het grensgebied met Nedersaksen laat ook duidelijke verschillen zien. De arbeidsparticipatie van jongeren en van vrouwen is aan de Nederlandse zijde van het grensgebied hoger. Daarnaast geldt, net als voor het grensgebied met Noordrijn-Westfalen, dat in Nederland meer mensen in deeltijd werken, vaker als zelfstandige en dat er een hoger aandeel personen is met een tijdelijk contract in vergelijking met Nedersaksische grensregio.[9]

Ook de arbeidsmarkt in de grensregio met Vlaanderen wordt behandeld in onze evaluatie. Hier zien we dat de arbeidsmarkten aan weerszijden van de grens verschillen tonen op het gebied van arbeidsdeelname, contractvormen en banenstructuur. De arbeidsdeelname ligt hoger in Nederland dan in Vlaanderen en dit geldt met name voor de arbeidsdeelname van jongeren. Daarnaast hebben werknemers in de Nederlandse grensregio vaker een tijdelijk contract en werken ze ook vaker in deeltijd in vergelijking met werknemers in de Vlaamse grensregio.[10]

2.2 Grensstatistieken

Om arbeidsmarktbeleid in de grensregio's te informeren, is het van belang dat er vergelijkbare gegevens zijn om de arbeidsmarkt in de grensregio's in kaart te brengen.[11] Echter, er is een gebrek aan vergelijkbare arbeidsmarktgegevens over de grens. Eurostat levert bijvoorbeeld wel gegevens, maar deze zijn gebaseerd op steekproeven en niet op het gewenste detailniveau beschikbaar.

Vanuit het CBS is een haalbaarheidsstudie gedaan om in kaart te brengen wat de behoefte is aan het in kaart brengen van grensstatistieken. Daaruit bleek dat grensgemeenten, grensregio's en nationale overheden informatie nodig hebben om beleid te kunnen maken.

De lijst met basisindicatoren die werd samengesteld door de expertgroep naar aanleiding van de Benelux-aanbeveling[12] geeft een indicatie van relevante indicatoren voor het vormgeven van beleid, gebaseerd op behoeften van beleidsmakers en arbeidsbureaus. Samen met statistiekbureaus over de grens werden samenwerkingsprojecten gestart om grensoverschrijdende statistieken te leveren. Daaruit kwamen de studies voort met IT.NRW over het grensgebied met Noordrijn-Westfalen, met Landesamt für Statistik Niedersachsen (LSN) over het grensgebied met Nedersaksen en met Steunpunt Werk over het grensgebied met Vlaanderen. In deze studies is –

9 IT.NRW & CBS, 2015
LSN & CBS, 2016

10 CBS & Steunpunt Werk, 2017

11 SG Benelux. 5 augustus 2014. Banen door mobiliteit over de grens.

12 SG Benelux. Aanbeveling van het Benelux comité van ministers inzake grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit. M (2014) 17.

als startpunt voor het door ontwikkelen van grensstatistieken op grotere schaal – pragmatisch gewerkt met indicatoren die goed vergelijkbaar waren. Gaandeweg wordt geïnventariseerd aan welke indicatoren nog meer behoefte is.

Deze studies en de lijst met indicatoren kunnen gezien worden als startpunt voor een meer structurele ontwikkeling van grensstatistieken – ook op andere terreinen dan de arbeidsmarkt. Grensoverschrijdende samenwerkingen krijgen steeds meer vorm en de elkaar opvolgende projecten voegen steeds nieuwe – verworven – inzichten toe aan hun projectplannen. Na de initiële ontwikkelfase van vergelijkbare gegevens is het voor de bruikbaarheid van de cijfers zaak dat de cijfers geüpdatet blijven worden.

2.3 Basisindicatoren

Door de expertgroep 'vergelijkbare data ten behoeve van grensoverschrijdend arbeidsmarktbeleid' is een set basisindicatoren opgesteld. Tabel 1 presenteert deze indicatoren. We vullen dit overzicht aan met andere indicatoren die we tijdens het onderzoek in kaart brengen.

Tabel 1. Overzicht van basisindicatoren grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit

Indicator	Regionale indeling	Verdere detaillering
Structuur van de arbeidsmarkt en economie		
Bevolkingsaantallen	Woonlocatie	Leeftijd, geslacht
Bevolkingsdichtheid	Woonlocatie	Bevolking/m2
Arbeidsdeelname	Woonlocatie	Leeftijd, geslacht, opleidingsniveau
Aandeel deeltijd, tijdelijk werk	Woonlocatie	Leeftijd, geslacht, opleidingsniveau
Aandeel zelfstandigen	Woonlocatie	Leeftijd, geslacht, opleidingsniveau
Werknemers/beroepsbevolking	Werklocatie	NACE
Aantal bedrijven	Werklocatie	NACE
Bruto binnenlands product	Werklocatie	NACE
Jobratio (Het aantal jobs per 100 inwoners op arbeidsleeftijd)		
Aanbod van werk		
Werkloosheid	Woonlocatie	Leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, werkloosheidsduur
Ingeschrevenen bij arbeidsbureau	Woonlocatie	Leeftijd, geslacht, opleidingsniveau en –richting, duur inschrijving
Vraag naar werk		
Vacatures	Werklocatie	NACE, beroep, benodigde kwalificaties
Knelpuntvacatures		
Grenspendel		
Aantallen inkomende pendel	Werklocatie	Leeftijd, geslacht, geboorteland, nationaliteit, NACE, woonregio (NUTS 3)

Indicator	Regionale indeling	Verdere detaillering
Aansluiting scholing-werk		
Opleidingsaanbod voor werkzoekenden		
Uitstroom beroepsonderwijs	Locatie van instelling	Opleidingsniveau en –richting

2.4 De noodzaak voor grensoverschrijdende arbeidsmarktstatistiek

Voordat we een goede beantwoording van de onderzoeksvragen kunnen starten is het van belang om de relevantie van het onderzoeksvraagstuk te peilen. Vinden de verschillende belanghebbenden het daadwerkelijk belangrijk dat er data zijn op het gebied van de grensoverschrijdende arbeidsmarkt? Als er vanuit de belanghebbenden geen interesse is om deze data te kunnen gebruiken, dan is het natuurlijk onnodig om over de details van de indicatoren uit te wijden. Vandaar dat in deze paragraaf kort het belang van grensoverschrijdende arbeidsmarktstatistiek voor verschillende overheden wordt toegelicht.

Zoals besproken in de introductie is de Europese Unie in de jaren 80 begonnen met beleid om de grenzen open te stellen en zo integratie te stimuleren. Hierbij staat economische integratie centraal, waarbij het ideaalbeeld bestaat dat de grensregio een geheel wordt zonder barrières. De integratie van de grensregio's in Europa is één van de kernpunten binnen het Europese cohesiebeleid. Uitgangspunt is dat door een toename in kennis over grensregio's door bijvoorbeeld verzameling van statistieken, de EU haar beleid beter (vooraf) kan informeren en (achteraf) kan evalueren. Voor de EU is het dus van belang dat grensoverschrijdende statistieken beschikbaar zijn. Dit wordt geïllustreerd door het bestaan van statistiekorganisatie Eurostat, maar ook door de welwillendheid om de Interreg-projecten omtrent grensoverschrijdende arbeidsmarktstatistiek te financieren. Dat de EU voor de invulling van deze statistiekwens nog zoekende is blijkt uit de verschillende projecten die bijvoorbeeld onder het ESPON 2020 Programma lopen.

Op nationaal niveau zijn de individuele ministeries van Nederland, Vlaanderen, Wallonië, Noordrijn-Westfalen en Nedersaksen belanghebbenden. De provincies, transnationale organisaties zoals de Euregio's en arbeidsbemiddelingsorganisaties zoals het UWV zijn belanghebbenden in de grensregio's zelf. Hoewel grensregio's niet bij alle partijen hoog op het lijstje staan, is er in de laatste jaren een duidelijke interessetoename te zien op nationaal niveau. In de Benelux-aanbeveling[13] is aangekaart dat vergelijkbare arbeidsmarktgegevens kunnen helpen bij het verbeteren van het arbeidsmarktbeleid. Dit is onderschreven door de verschillende ministeries van Nederland, België en Luxemburg, alsmede Noordrijn-Westfalen. In Nederland is de vraag naar arbeidsmarktstatistiek benoemd door toenmalig minister Plasterk van Binnenlandse Zaken. Dit heeft navolging gekregen in de vorm van een Actiegroep Grensoverschrijdende Economie en Arbeid en de opzet van verschillende projecten omtrent grensstatistiek. De Duits-Nederlandse en Vlaams-Nederlandse grensregio's zijn hierbij een belangrijke testcase. Als startpunt wordt eerst gekeken naar de al uitgevoerde projecten: welke informatie ligt er, wat is de kwaliteit van die informatie, en welke informatie missen we nog? In het volgende hoofdstuk gaan we daar dieper op in en beschrijven we ook onze bevindingen ten aanzien van de relevantie van grensstatistieken voor beleid.

[13] SG Benelux, 2014

3 Resultaten

In dit hoofdstuk beschrijven we de gebruikte methoden en de bevindingen per onderzoeksvraag.

3.1 Gebruikte methoden

Allereerst hebben we middels deskstudie de CBS-studies en –projecten in kaart gebracht en een overzicht gemaakt van de resultaten van de studies. Dit overzicht vormt de fundering van de evaluatie. Op basis van de deskstudie van de documenten hebben we een overzicht van de gebruikte indicatoren opgesteld waarin wordt weergegeven waar overlap dan wel tegenstellingen voorkomen.

Om meer inzicht te krijgen in de mate waarin indicatoren wijzigingen of aanvulling behoeven en in hoeverre grensoverschrijdende gegevens gebruikt (kunnen) worden voor – en bijdragen aan – het opstellen van beleid, hebben we (groeps)gesprekken gevoerd met 27 relevante stakeholders aan beide zijden van de grens. Het overzicht van de geïnterviewde personen is weergegeven in Bijlage 1.

3.2 Opbrengst CBS-projecten

In deze paragraaf gaan we in op de onderzoeksvraag:

Wat hebben de door het CBS uitgevoerde grensstatistiekprojecten opgeleverd?

Het CBS heeft verschillende grensstatistiekprojecten uitgevoerd en hierover studies en rapportages gepubliceerd. Per studie en rapportage vatten wij kort samen wat de doelstellingen zijn geweest en beschrijven we de resultaten van de studies. Voor de drie studies die ingaan op de arbeidsmarkt in de grensregio's van Nederland (Vlaanderen[14], Noordrijn-Westfalen[15] en Nedersaksen[16]) behandelen wij in de conclusie van de deskstudie kort de resultaten met betrekking tot de vergelijkbaarheid van arbeidsmarktgegevens.

Wij beschrijven opbrengsten voor de volgende studies:

1. Marlet, Oumer, Ponds en Van Woerkens (2014). Groeien aan de grens: kansen voor grensregio's
2. CBS & PBL (2015). Arbeidsmarkt zonder grenzen
3. CPB (2016) De arbeidsmarkt aan de grens met en zonder grensbelemmeringen
4. IT.NRW & CBS (2015). De arbeidsmarkt in de grensregio's van Nederland en Noordrijn-Westfalen
5. LSN & CBS (2016). De arbeidsmarkt in de grensregio van Nederland-Nedersaksen
6. CBS & Steunpunt Werk (2017). De arbeidsmarkt in grensregio van Nederland en Vlaanderen

Groeien aan de grens: kansen voor grensregio's

In het boek 'Groeien aan de grens: kansen voor grensregio's' wordt ingegaan op hoe grensbarrières een belemmering kunnen vormen op de arbeidsmarkt, maar ook hoe grensregio's

[14] CBS & Steunpunt Werk (2017). De arbeidsmarkt in grensregio van Nederland en Vlaanderen
[15] IT.NRW & CBS (2015). De arbeidsmarkt in de grensregio's van Nederland en Noordrijn-Westfalen
[16] LSN & CBS (2016). De arbeidsmarkt in de grensregio van Nederland-Nedersaksen

zich zouden kunnen ontwikkelen tor groeiregio's wanneer deze grensbarrières zouden kunnen worden vereffend. Het doel van de publicatie is kenbaar te maken wat de potentie van grensregio's kan zijn op het moment dat grensbarrières worden weggenomen.

Er wordt omschreven welke belemmeringen spelen die invloed hebben op de bereidheid om over de grens te werken. Deze belemmeringen hebben onder andere betrekking op verschillen in taal, cultuur, en wet- en regelgeving. Dit betreft vooral barrières op het gebied van toegang tot de markten over de grens. Daarnaast gaat het boek ook in op grensbarrières voor het gebruik van voorzieningen over de grens, zoals culturele- en zorgvoorzieningen. Het gaat hier dan met name om onbekendheid met het aanbod. Wanneer deze grensbarrières worden vereffend ontstaan er kansen voor grensregio's om zich te ontwikkelen tot groeiregio's. Kansen zullen ontstaan op het gebied van werken en maatschappelijke waarde (o.a. woongenot en waarde van woningen). Er zullen meer banen beschikbaar komen die ervoor zorgen dat de grensregio een aantrekkelijke woonlocatie blijft en wordt. Deze ontwikkelingen, en daarmee samenhangend onder andere stijging van het woongenot en waarde van de woningen, zullen een grote maatschappelijke waarde hebben voor de individuele grensregio en Nederland als geheel.

Arbeidsmarkt zonder grenzen

De beleidsstudie van het CBS in samenwerking met het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) beschrijft de grensoverschrijdende arbeidsstromen en de mogelijkheden voor grensoverschrijdend werken. Hierbij wordt er gekeken vanuit het Nederlands, Belgisch en Duits perspectief. Met deze studie willen het CBS en het PBL inzichten verschaffen in de belemmerende werking van de grens door te bepalen welke werknemers en welke regionale arbeidsmarkten vooral nadelen ondervinden van de landsgrenzen. Daarnaast willen ze ook het inzicht vergroten over hoe de arbeidsmarkt eruit zou zien wanneer er geen grenzen zouden zijn. Het uiteindelijke doel is om beleidsmakers inzichten te verschaffen in hoe ze grensoverschrijdend werken kunnen stimuleren.

De bevindingen van de studie zijn dat er maar een beperkt aantal mensen over de grens werkt en dat de landsgrenzen een grote barrière vormen. De werking van de grens aan beide kanten verhindert de mogelijkheden voor grensoverschrijdend werken. Ondanks dat er genoeg mogelijkheden zijn voor grensoverschrijdende arbeid, worden deze nauwelijks benut. Zowel ingaande als uitgaande pendel is gering. Echter, als de belemmerende werking van de grens weg zou worden genomen, dan zou dit niet automatisch tot extra banen in de verschillende grensregio's leiden. De regionale verschillen in de omvang van verstedelijking is een belangrijke factor die hier invloed op heeft. Tevens spelen de verschillen in de sectorsamenstelling van de grensregio's een rol: als twee regio's beide sterk verschillen in de sectorsamenstelling zal het wegnemen van de grens minder of nauwelijks effect hebben op een sterke vergroting van de regionale arbeidsmarkt. Dit geeft aan dat er op regionaal niveau beleid moet zijn dat zich richt op het stimuleren van grensoverschrijdend werken. Regionaal beleid zou moeten worden ondersteund door de nationale overheid, die het stimuleren van grensoverschrijdend werken kan bevorderen door wet- en regelgeving te vereenvoudigen op het gebied van belastingen en sociale zekerheid.

De arbeidsmarkt aan de grens met en zonder grensbelemmeringen

Het Centraal Planbureau publiceerde in 2016 een notitie die ingaat op de regionale arbeidsmarkten en wat er met deze arbeidsmarkten zou gebeuren als de grens hier nier meer aanwezig zal zijn. Tevens behandelt de studie de huidige grenseffecten op de arbeidsmarkt en de oorzaken van deze effecten. Ook wordt er gekeken naar hoe beleid zou kunnen worden gevormd om deze grenseffecten te verminderen. Er wordt naar zowel het Duitse als Belgische grensgebied gekeken.

Door middel van verschillende methodes, laat de studie zien wat de gevolgen zullen zijn voor de regionale arbeidsmarkten aan de grens als grensfactoren geen belemmering meer zouden zijn. In

het kort, de grensbelemmeringen die in deze studie geïdentificeerd worden, zijn taal en cultuur, wetgeving, het transportnetwerk, en het gebrek aan interactie met het buurland. De studie laat zien dat de werkgelegenheid in de grensgebieden zal groeien Naast een groei in werkgelegenheid worden ook de volgende voordelen gesignaleerd voor de Nederlandse grensregio's: toename in brutolonen en arbeidsaanbod, afname van de werkloosheid, en een toename in het bruto regionaal product. Op het gebied van beleid, stelt de studie voor dat beleid ervoor moet zorgen dat diploma's en kwalificaties aan beide zijden van de grens geaccepteerd worden. Daarnaast wordt voorgesteld dat er wellicht meer geïnvesteerd zou moeten worden in grensoverschrijdende transportinfrastructuur.

De arbeidsmarkt in de grensregio's van Nederland en Noordrijn-Westfalen

Het doel van dit rapport is een eerste statistische verkenning van de arbeidsmarkt in de grensregio van Nederland en Noordrijn-Westfalen vast te leggen. De studie wil een eerste indruk geven van de arbeidsmarkten en arbeidsverhoudingen in de grensregio's van Nederland en Noordrijn-Westfalen. De focus van dit document ligt op grensoverschrijdende arbeidsmarkten. Hiervoor worden eerst de structuurdata over de bevolking en onderwijsniveau beschreven. Vervolgens worden de centrale arbeidsmarktindicatoren bekeken en de pendelstromen onderzocht.

Een grensoverschrijdende arbeidsmarkt tussen Noordrijn-Westfalen en Nederland staat nog maar aan het begin van wat deze zou kunnen zijn. De studie maakt duidelijk dat aan beide kanten van de grens de arbeidsmarktstructuren duidelijk verschillen. De verschillen zijn onder andere zichtbaar in het profiel van de werkenden en de economische structuur. Zo is de deelname aan arbeid van jongeren in Nederland hoger dan in Noordrijn-Westfalen, terwijl in Noordrijn-Westfalen de arbeidsdeelname van ouderen iets hoger ligt. Ook valt op te merken dat in Nederland meer mensen in deeltijd werken en dit geldt met name voor jongeren en vrouwen. Met betrekking tot de economische structuren is de conclusie dat in Noordrijn-Westfalen de industriesector een sector van betekenis is, terwijl in Nederland de dienstensector sterker vertegenwoordigd is. De studie laat zien dat de grensregio's sterker verbonden zijn met de nationale arbeidsmarkten dan met elkaar.

De arbeidsmarkt in de grensregio van Nederland-Nedersaksen

Het doel van dit rapport is onderzoeken of er sprake is van een grensoverschrijdende arbeidsmarkt in de grensregio Nederland-Nedersaksen. Daarnaast heeft dit rapport het doel te onderzoeken wat de structuurverschillen en –overeenkomsten tussen beide gebieden zijn.

De studie toont aan dat de grensgebieden nauwelijks met elkaar verbonden zijn wat betreft de arbeidsmarkt. Er zijn duidelijke verschillen zichtbaar in de arbeidsmarkt, economische structuren, en het opleidingsniveau van de bevolking in de grensgebieden. Verschillen op de arbeidsmarkt zijn onder andere waarneembaar in werkloosheidspercentages, waar duidelijk wordt dat in Nederland dit percentage veel hoger ligt dan in Nedersaksen. Een ander verschil op de arbeidsmarkt heeft betrekking op dienstverbanden. Zo werken in Nederland meer mensen in deeltijd (vooral vrouwen) en is er een hoger aandeel zelfstandigen en personen met een tijdelijk contract. Daarnaast zijn er verschillen zichtbaar in de structuren van de regionale economieën aan beide kanten van de grens. In Nederland is de dienstensector een belangrijke werkgelegenheidssector, terwijl in Nedersaksen veel mensen werkzaam zijn in de productiesector. Toch verschilt de toegevoegde waarde per werkzame persoon niet veel van elkaar in de beide grensgebieden.

De studie concludeert dat grensgebieden sterker verbonden zijn met de nationale arbeidsmarkten dan dat ze verbonden zijn met elkaar.

De arbeidsmarkt in de grensregio van Nederland en Vlaanderen

Het doel van de studie was het in kaart brengen van de structuur van de arbeidsmarkt in de grensregio van Nederland en Vlaanderen aan de hand van een aantal kernindicatoren. De insteek hierbij was de verschillen te beschrijven en niet om een verklaring te geven voor deze verschillen.

De studie toont aan dat de arbeidsmarkt tussen de Vlaamse en Nederlandse grensregio's nog vrij gescheiden is. Er zijn grote verschillen in de samenstelling van de bevolking wat betreft de arbeidsleeftijd, het profiel van de werkenden, het soort banen waarin zij actief zijn en de economische structuur van de arbeidsmarkt. Zo zien we dat in Nederland jongeren een groter aandeel van de werkende beroepsbevolking omvatten. Daarnaast is het werkloosheidspercentage in de Nederlandse grensregio hoger dan in de Vlaamse regio. Wanneer men kijkt naar het soort banen waarin men in de grensregio's actief is, blijkt dat in Nederland meer mensen een tijdelijk contract hebben en vaker in deeltijd werken. De studie concludeert dat de structuur van de arbeidsmarkt in Nederland en Vlaanderen meer overeenkomsten toont met het eigen land of eigen gewest dan met de naburige grensregio.

3.2.1 Samenvatting van de opbrengsten uit de CBS-studies

De drie CBS-studies die een vergelijking maken met de arbeidsmarkt in de grensregio's van Nederland en de arbeidsmarkten in Noordrijn-Westfalen, Nedersaksen en Vlaanderen tonen grote overeenkomsten. Alle drie de studies concluderen dat de arbeidsmarkten in de grensregio's meer verbonden zijn met hun nationale arbeidsmarkten, dan dat ze met de arbeidsmarkten in de buurlanden verbonden zijn. Verder sluiten ze af met de conclusie dat verdere (diepgaande) analyses en meer gedetailleerde data nodig zijn. Er is behoefte aan doelgerichte statistische data die vergelijkbaar zijn op regionaal niveau. Dit is noodzakelijk om het mogelijk te maken om onder andere vast te stellen waar kansen voor verdere ontwikkeling mogelijk zijn voor grensoverschrijdende arbeidsmarkten.

Voor de drie andere studies geldt dat deze eenzelfde strekking hebben wat betreft de doelstellingen en resultaten. De drie studies proberen inzichten te geven in hoe de arbeidsmarkt er in de grensregio's uit zal zien wanneer er geen grenzen zouden zijn. Tevens worden er in twee studies suggesties voor beleid gedaan om grensbelemmeringen aan te pakken en hoe grensoverschrijdend werken te stimuleren.

3.3 Terugkomen van indicatoren expertgroep in CBS-studies

In deze paragraaf gaan we in op de onderzoeksvraag:

> Komen de door de expertgroep (van de Benelux-landen) in 2016 opgestelde (bron-)indicatoren terug in de door het CBS uitgevoerde onderzoeken?

De CBS-studies en projecten zijn geïnventariseerd om vast te stellen welke opgestelde (bron-) indicatoren terugkomen in de door het CBS uitgevoerde onderzoeken. We nemen hierin ook de lopende projecten mee, waar we in voorgaande paragraaf nog geen opbrengsten van konden beschrijven, maar waarvan we wel een indicatie kunnen geven van de gebruikte/te gebruiken indicatoren. Voor elk van de CBS-studies en projecten hebben we een overzicht gemaakt van de gebruikte indicatoren en de overlap daarin. De studies en projecten die wij geïnventariseerd hebben zijn de volgende:

1. **Studie 1:** Marlet, Oumer, Ponds en Van Woerkens (2014). Groeien aan de grens: kansen voor grensregio's

2. **Studie 2:** CBS & PBL (2015). Arbeidsmarkt zonder grenzen.
3. **Studie 3:** CPB (2016) De arbeidsmarkt aan de grens met en zonder grensbelemmeringen
4. **Studie 4:** IT.NRW & CBS (2015). De arbeidsmarkt in de grensregio's van Nederland en Noordrijn-Westfalen
5. **Studie 5:** LSN & CBS (2016). De arbeidsmarkt in de grensregio van Nederland-Nedersaksen
6. **Studie 6:** CBS & Steunpunt Werk (2017). De arbeidsmarkt in grensregio van Nederland en Vlaanderen
7. **Project 1:** Interreg project (aanvraag): Arbeidsmarkt in de grensregio's D-NL
8. **Project 2:** Interreg project (aanvraag Werkinzicht): Vlaanderen-Nederland

Tabel 2 laat zien welke opgestelde bronindicatoren door de expertgroep in de CBS-studies en projecten terugkomen. Hiermee wordt bedoeld dat de indicatoren genoemd worden en gemeten in de betreffende studies.

Tabel 2. Terugkomen van basisindicatoren in CBS-studies en rapportages

Indicator	Studie 1	Studie 2	Studie 3	Studie 4	Studie 5	Studie 6	Project 1	Project 2
Structuur van de arbeidsmarkt en economie								
Bevolkingsaantallen	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Bevolkingsdichtheid	Nee	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Arbeidsdeelname	Ja	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Aandeel deeltijd, tijdelijk werk	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Aandeel zelfstandigen	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Werknemers/beroepsbevolking	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Aantal bedrijven	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Bruto binnenlands product	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja
Jobratio (Het aantal jobs per 100 inwoners op arbeidsleeftijd)	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Aanbod van werk								
Werkloosheid	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Ingeschrevenen bij arbeidsbureau	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Vraag naar werk								
Vacatures	Nee	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Knelpuntvacatures	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Grenspendel								
Aantallen inkomende pendel	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Aansluiting scholing werk								
Opleidingsaanbod voor werkzoekenden	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Uitstroom beroepsonderwijs	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja

Opvallend is dat er maar twee basisindicatoren zijn die in alle CBS-studies en projecten naar voren komen en dat zijn de indicatoren 'aantallen inkomende pendel' en 'werkloosheid'. Dat juist deze indicatoren in alle studies en projecten naar voren komt is niet verrassend, aangezien de studies en projecten als doel hebben de arbeidsmarkt in de grensregio's in kaart te brengen.

In elk van de geïnventariseerde CBS-studies ontbreken er bronindicatoren die door expertgroep zijn opgesteld. Vooral op de thema's 'vraag naar werk' en 'aansluiting scholing werk' is te zien dat

deze indicatoren nauwelijks voorkomen. Met name de indicatoren onder het laatste thema zijn ondervertegenwoordigd. Deze komen alleen terug in de twee Interreg projecten.
In de samenvattingen van de CBS-studies over de arbeidsmarkt in de grensregio's wordt een mogelijke verklaring gegeven voor het behandelen van een selectie van indicatoren. Zo hebben de publicaties niet het doel om een volledig en diepgaand overzicht te bieden. Daarnaast wordt er geconcentreerd op alleen die arbeidsmarktindicatoren die enigszins vergelijkbaar zijn tussen de regio's en die konden worden verzameld en dienen om basisstructuren en trends aan te tonen. De studies moeten benaderd worden als pilotstudies om aan te tonen in hoeverre het haalbaar is om een om een vergelijkbaarheid van data te bereiken waarvoor eerst een doelgerichte harmonisering nodig is.[17] Het rapport 'arbeidsmarkt in de grensregio van Nederland en Vlaanderen' geeft bijvoorbeeld al in de samenvatting aan dat er niet wordt ingegaan op de (werkzoekende) arbeidsbemiddelingspopulatie, de bedrijven en vestigingen, of de onvervulde vraag in termen van vacatures (p. 5).[18]

De concentratie op kerninzichten en kernindicatoren is dus ook de focus omdat deze indicatoren op een vergelijkbare en geharmoniseerde wijze konden worden verzameld en openbaar worden gemaakt binnen de vastgestelde opzet en de duur van de studies.

De beleidsstudie[19] van CBS en PBL en de notitie[20] van het CPB hebben een iets andere focus dan de studies over de arbeidsmarkt in de grensregio's, wat wellicht duiding kan geven aan het ontbreken van bepaalde basisindicatoren. De beleidsstudie legt de focus vooral op de uitgaande pendel omdat dit de focus is van het Nederlandse beleid betreffende de arbeidsmarkt in de grensregio's. De notitie legt de nadruk op de agglomeratie-effecten op de arbeidsmarkt van het wegvallen van grensbarrières.

De bronindicatoren komen wel allemaal naar voren in de twee Interreg projecten. Dit is niet verassend, omdat beide projecten als doel hebben het verder bevorderen van over de arbeidsmarkt in de grensregio. Dit door grensoverschrijdende data overzichtelijker, inzichtelijker en eenvoudiger raadpleegbaar te maken. De twee projecten borduren voort op de eerdere studies van het CBS en Steunpunt Werk, het CBS en IT.NRW, en het CBS en LSN. Het Interreg-project Arbeitsmarkt in Grenzregionen D-NL[21] gaat verder in op de CBS-studies Noordrijn-Westfalen en Nedersaksen en geeft aan dat deze studies een beperkte set aan arbeidsmarktindicatoren bevatten. Het doel van dit project is in te gaan op ontbrekende thema's en niet te focussen op dezelfde indicatoren reeds behandeld. Voor het Interreg-project Werkinzicht[22] geldt hetzelfde: het bouwt voort op de pilotstudie van het CBS en Steunpunt Werk door de informatie te verdiepen en aan te vullen. De indicatoren 'vacatures', 'knelpunt vacatures' en 'opleidingsaanbod voor werkzoekenden' komen terug in beide projecten.

3.3.1 Samenvatting terugkomen indicatoren

In de CBS-studies en Interreg-projecten komt de indicator 'aantallen inkomende pendel' in alle studies voor. Het voorkomen van de overige indicatoren verschilt per studie en daarvoor zijn verschillende redenen aan te dragen: van een pragmatisch begin met een selectie van de indicatoren tot het voorkomen van overlap in aanpak en juist onderzoeken van ontbrekende thema's. Mede op basis van de uitkomsten van deze evaluatie, moet blijken welke indicatoren relevant zijn om grensoverschrijdend beschikbaar te hebben en houden.

---

17 IT.NRW & CBS (2015). De arbeidsmarkt in de grensregio's van Nederland en Noordrijn-Westfalen
18 CBS & Steunpunt Werk (2017). De arbeidsmarkt in grensregio van Nederland en Vlaanderen.
19 CBS & PBL (2015). Arbeidsmarkt zonder grenzen.
20 CPB (2016) De arbeidsmarkt aan de grens met en zonder grensbelemmeringen
21 Interreg Deutschland - Nederland
22 Interreg Vlaanderen - Nederland

3.4 Wijziging / aanvulling van indicatoren

In deze paragraaf gaan we in op de onderzoeksvraag:

> Waar behoeven de opgestelde bronindicatoren wijziging/aanvulling of dragen ze niet bij aan inzicht (het beleid t.a.v.) grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit?

3.4.1 Verschillen indicatoren CBS-studies

De inventarisatie van de CBS-studies en rapportages heeft inzichten opgeleverd voor een eventuele wijziging in de basisindicatoren en een aanvulling op de set van basisindicatoren.

Op basis van de deskstudie zien we dat er kleine verschillen zijn in de toepassing van de basisindicatoren in de CBS-studies en projecten ten opzichte van de lijst van bronindicatoren. Het betreft de volgende indicatoren, inclusief de regionale indeling en/of verdere detaillering:

1. Bevolkingsdichtheid: inwoners per km^2 in plaats van inwoners per m^2;
2. Arbeidsdeelname: bruto en netto arbeidsparticipatie worden toegepast dan arbeidsdeelname;
3. Werknemers/beroepsbevolking: niet alleen woon-, maar ook werklocatie;
4. Werkloosheid: exclusief werkloosheidsduur.

In de studies en projecten wordt de bevolkingsdichtheid bepaald aan de hand van het aantal inwoners per vierkante kilometer. De woonlocatie wordt wel toegepast voor de regionale indeling, echter niet de verdere detaillering op basis van vierkante meters. De arbeidsdeelname wordt veelal omgeschreven als arbeidsparticipatie en verder toegespitst op bruto- en netto arbeidsparticipatie. De bruto arbeidsparticipatie is gelijk aan het procentuele aandeel van de beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking. De netto arbeidsparticipatie omvat het procentuele aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking (zie bijvoorbeeld: p. 39,[23] p.19 en 25[24]). Wat betreft de indicator werknemers/beroepsbevolking wordt er ook gekeken naar woonlocatie/woonplaats van werkzame personen, en niet alleen naar werklocatie. Tot slot, zien we dat de studies de indicator werkloosheid meenemen in hun beschrijvingen van de arbeidsmarkt in de grensregio's, maar hierbij niet ingaan op de werkloosheidsduur.

3.4.2 Suggesties aanvulling indicatoren CBS-studies

Naast verschillen in gebruik in de door de expertgroep opgestelde set van basisindicatoren, zijn er ook mogelijke aanvullingen in de lijst denkbaar, gebaseerd op de bevindingen uit onze deskstudie. In de offerte hebben wij zelf een idee geven over relevante aanvullende indicatoren. Dit waren de werkgelegenheid, het gemiddelde loon per baan, bruto toegevoegde waarde, het percentage inwoners met buitenlandse nationaliteit, het bruto regionaal product en de uitgaande pendel. In de analyse voor de desk studie hebben wij deze indicatoren ook meegenomen.

Tabel 3 geeft een overzicht van de veel voorkomende aanvullende indicatoren die toegepast worden in de CBS-studies en rapportages om informatie te verkrijgen over de grensoverschrijdende arbeidsmarkt.[25] Indien beschikbaar is er voor de indicatoren ook de regionale indeling en een verdere detaillering bijgevoegd. Deze tabel bevat indicatoren die niet terugkomen in de lijst met basisindicatoren zoals samengesteld door de expertgroep. De door ons voorgestelde indicatoren gemiddelde loon per baan, bruto regionaal product en percentage inwoners met buitenlandse nationaliteit kwamen niet terug in de meegenomen studies.

---

[23] LSN & CBS (2016). De arbeidsmarkt in de grensregio van Nederland-Nedersaksen

[24] IT.NRW & CBS (2015). De arbeidsmarkt in de grensregio's van Nederland en Noordrijn-Westfalen

[25] Het gaat hier om indicatoren die in drie of meer studies/projecten naar voren komen.

Tabel 3. Aanvullende indicatoren CBS-studies en projecten

Indicator	Regionale indeling	Verdere detaillering
Structuur van de arbeidsmarkt en economie		
Werkgelegenheid		Totaal aantal banen, banen naar sectoren
Bruto toegevoegde waarde		Totaal, per werkzame persoon, naar hoofdsectoren
Grenspendel		
Aantallen uitgaande pendel	Werklocatie	Leeftijd, geslacht, sector, nationaliteit, woonregio
Onderwijs		
Opleidingsniveau bevolking	Woonlocatie	Leeftijd, geslacht
Migratie		
Migratiesaldo		Verschil immigratie – emigratie
Migranten/migratie stromen	Werkregio	Sector

Voor het thema structuur van de arbeidsmarkt en economie zien we twee van de door ons voorgestelde indicatoren terug: werkgelegenheid en bruto toegevoegde waarde. De werkgelegenheid wordt bekeken aan de hand van het totale aantal banen en het aantal banen naar sectoren. De bruto toegevoegde waarde wordt in de studies bepaald in totalen, per werkzame persoon of naar de verdeling naar hoofdsectoren van economische activiteit.

De indicator die in alle CBS-studies en projecten terugkwam maar ontbrak in de basisset is die van de uitgaande pendel. Deze wordt op dezelfde manier benaderd als inkomende pendel.

Op het gebied van onderwijs, kwam de indicator opleidingsniveau van de bevolking in de grensregio's naar boven. Er wordt bij deze indicator gekeken naar een verdere detaillering op basis van leeftijd en geslacht.

Ten slotte worden twee indicatoren toegepast die betrekking hebben op migratie, en dit thema komt niet naar voren in de lijst met basisindicatoren. De indicator migratiesaldo kijkt naar het verschil tussen immigratie en emigratie in de grensregio. Het betreft ook het binnenlandse migratiesaldo. Zo wordt in de beleidsnotitie van het CPB gekeken naar binnenkomende en uitgaande verhuizingen als percentage van de regionale bevolking. De laatste indicator die meerdere keren terugkwam is de indicator 'migranten/migratie stromen'. Het gaat hier om migranten die in de grensstreek wonen, met een baan niet ver over de grens. De reden om naar deze indicator te kijken is dat naast pendel verhuizen naar het buurland ook een optie kan zijn als de arbeidsmarkt daar interessante mogelijkheden biedt (p.25).[26]

3.4.3 Suggesties wijziging en aanvulling aanvullende documenten

Om een goede context te scheppen van de huidige stand van zaken van informatie over grensoverschrijdende arbeidsmarkt hebben we ook studies en projecten buiten het CBS bekeken. Het betreft de volgende beleidsdocumenten en projecten:

Beleidsdocumenten:

1. SG Benelux (2016). Bijlage II Benodigde indicatoren voor het monitoren van grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit

[26] CBS & PBL (2015). Arbeidsmarkt zonder grenzen.

2. SG Benelux (2014). Banen door mobiliteit over de grens.
3. SG Benelux (2014). Aanbeveling van het Benelux Comité van Ministers inzake grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit
4. SG Benelux (2011). Benelux Almanak Grensoverschrijdende Samenwerking 2011-2015.
5. Kamerstukken omtrent Actieteam Grensoverschrijdende Arbeid en Economie.

Overige onderzoeken:

6. Edzes, Venhorst en Van Dijk (2015) Grensoverschrijdende arbeidsmarkt: voorbij de Romantiek.
7. ITEM (2016). Grenseffectenrapportage.
8. ITEM (2017). Grenseffectenrapportage.

De inventarisatie van deze studies heeft ook aanvullende inzichten opgeleverd over verschillen in gebruik van en aanvullingen op de door de expertgroep opgestelde bronindicatoren. Wat betreft de verschillen in gebruik van de bronindicatoren zien we overeenkomsten met de CBS-studies en projecten:

- Werkloosheid: exclusief werkloosheidsduur
- Arbeidsdeelname: toepassing van arbeidsparticipatie

De resultaten met betrekking tot de aanvullende indicatoren toont eenzelfde inzicht als de CBS-studies en projecten. Tabel 4 toont aan welke aanvullende indicatoren terugkomen in de beleidsdocumenten en overige onderzoeken.

Tabel 4. Aanvullende indicatoren beleidsdocumenten en overige onderzoeken

Indicator	Regionale indeling	Verdere detaillering
Structuur van de arbeidsmarkt en economie		
Werkgelegenheid		Banen naar sectoren
Grenspendel		
Aantallen uitgaande pendel	Werklocatie	Leeftijd, geslacht, sector, geboorteland, nationaliteit, NACE, woonregio
Migratie		
Migranten/migratie stromen	Werkregio	Sector

We zien een aantal van dezelfde aanvullende indicatoren terugkomen als in de CBS-studies en projecten (Tabel 3).

3.4.4 Suggesties interviews wijziging en aanvulling indicatoren

Tijdens de interviews is de indicatorenlijst aan de belanghebbenden voorgelegd. Hierbij is gevraagd of deze lijst aan de behoeften van de geïnterviewde voldoet, en of hij of zij nog aanvullingen heeft op deze lijst. Het merendeel van de geïnterviewde partijen heeft vertrouwen in de kennis en kunde van de expertgroep die de indicatorenlijst heeft opgesteld. Over de individuele indicatoren zijn geen kritische noten vanuit de interviewgroep gekomen. Waar de belanghebbenden het wel over eens zijn is dat er een verbeterslag in de beschikbare statistiek gemaakt kan worden.[27] Om de volledige potentie van grensoverschrijdende statistiek op het gebied van de arbeidsmarkt aan te wenden is een kwaliteitssprong in de beschikbare statistiek nodig. Deze kwaliteitssprong bestaat uit drie aan elkaar gerelateerde elementen. Allereerst moeten de data op het juiste detailniveau beschikbaar

[27] Waarom deze kwaliteitsslag nodig is wordt verder toegelicht in hoofdstuk 3.5.

zijn. Ten tweede moeten deze data vergelijkbaar zijn binnen de grensregio's. Ten derde is het van belang dat deze gedetailleerde, vergelijkbare data structureel beschikbaar zijn.

Voor lokale overheden en organisaties als arbeidsbemiddelaars is het detailniveau van de statistieken van belang. Dit speelt op twee manieren: allereerst is het van belang dat de juiste details in de informatie aanwezig zijn, daarnaast is ook het schaalniveau waarop de informatie beschikbaar is belangrijk. Voor arbeidsbemiddelaars is het nuttig als details beschikbaar zijn over onderwerpen als het opleidingsniveau, sectorinteresse, maar ook competenties. Deze informatie moet voor zowel de werkzoekenden als de vacatures beschikbaar zijn. Er is dus meer behoefte aan informatie over de kwalitatieve mismatch op de arbeidsmarkt. De hoop van veel van de geïnterviewden is dat deze aspecten verduidelijkt worden binnen de huidige Interreg-projecten.

Gedetailleerde statistiek is pas echt van waarde als het ook daadwerkelijk vergeleken kan worden. Op dit moment is het zo dat de methoden van informatieverzameling en –classificering aan weerszijden van de grens verschillen. Zo is bijvoorbeeld de functiebeschrijving en bijbehorende certificering in de zorg in Duitsland net even anders dan in Nederland. Als gevolg kan het voorkomen dat dezelfde persoon in Nederland wordt gecategoriseerd als zorgverlener, terwijl deze persoon in Duitsland niet als zorgverlener gezien. Er is dan dus geen duidelijk overzicht van de status van zorgverleners in het gehele grensgebied: de data zijn niet vergelijkbaar. Het is een wens van bijna alle belanghebbenden dat deze vergelijking in de toekomst verbeterd kan worden. Met als gevolg een overzicht van de grensregio als geheel, in plaats van twee plaatjes met verschillende kleuren aan de weerzijden van de grens.

Structurele beschikbaarheid van de statistieken helpt om trends en ontwikkelingen beter te onderscheiden. Uit de interviews is naar voren gekomen dat informatie vaak incidenteel gepubliceerd is. Dit zijn momentopnamen die wel een indicatie geven van de stand van zaken op het moment van publiceren, maar geen accuraat beeld van de ontwikkelcurve achter die stand van zaken. Hier is bij de organisaties wel behoefte aan. Daarnaast kan een structurele datavoorziening bijdragen aan het optimaliseren van het collectieve geheugen: men heeft een beter beeld wat er in het verleden gebeurd is. Hiermee kan het begrip van de ontwikkelingen in de regio aangescherpt worden.

3.4.5 Samenvatting suggesties wijziging en aanvulling indicatoren

Op basis van de deskstudie hebben we gezien dat een aantal indicatoren anders wordt gebruikt dan opgesteld in de lijst van basisindicatoren van de expertgroep. Wellicht zijn bepaalde basisindicatoren lastiger meetbaar of niet op het gewenste detailniveau beschikbaar. Op basis van onze deskstudie zijn onderstaande wijzigingen en aanvullingen op de basisset van indicatoren denkbaar. In de lopende Interreg-projecten zal het gros – met uitzondering van migratiestatistieken – van de hieronder aangegeven wijzigingen en aanvullingen beschikbaar komen in de internet-portal die ontwikkeld wordt.

Wijzigingen

- Bevolkingsdichtheid: bevolking/km2
- Arbeidsdeelname: bruto en netto arbeidsparticipatie
- Werknemers/beroepsbevolking: niet alleen woon-, maar ook werklocatie
- Werkloosheid: exclusief werkloosheidsduur

Aanvullingen

- Werkgelegenheid

- Bruto toegevoegde waarde
- Aantallen uitgaande pendel
- Opleidingsniveau bevolking
- Migratiesaldo
- Migranten/migratie stromen

Vanuit de interviews is er niet op detailniveau input geleverd voor wijziging of aanvulling van indicatoren. Wat vooral belangrijk is, is dat er een kwaliteitsslag wordt gemaakt op huidige beschikbare data. Daarbij is van belang dat statistieken op het juiste detailniveau beschikbaar zijn, dat ze vergelijkbaar zijn en structureel beschikbaar.

3.5 Bijdrage aan opstellen van beleid

In deze paragraaf gaan we in op de onderzoeksvraag:

> In welke mate draagt het hebben van goed vergelijkbare grensoverschrijdende gegevens bij aan het opstellen van grensoverschrijdend arbeidsmarktbeleid of de evaluatie daarvan?

Zoals blijkt uit Hoofdstuk 2 zijn overheden op alle niveaus in enige mate geïnteresseerd in data over de grensoverschrijdende arbeidsmarkt. Hierbij moet wel een kanttekening geplaatst worden: het is nog onduidelijk *hoe* grensoverschrijdende data daadwerkelijk impact kunnen hebben op beleid in de grensregio's. De verschillende overheden hebben duidelijk aangegeven dat dit een vraagstuk is dat beantwoord moet worden. Op welke manier maken belanghebbenden op dit moment gebruik van data? Hoe kunnen data helpen om beleid beter vorm te geven? En welke data zijn er nodig om een goede bijdrage te leveren?

3.5.1 Huidig gebruik van grensoverschrijdende statistiek

Verschillende belanghebbenden hebben elk hun eigen methoden om beleid op te stellen. Het gebruik van data verschilt hierbij van organisatie tot organisatie. Bij dit onderzoek is de vraag hoe data op dit moment worden gebruikt bij het opstellen van beleid voorgelegd aan verschillende nationale en lokale overheden (ministeries, provincies, gemeenten), transnationale organisaties (Euregio's, Sociale Verzekeringsbank/Bureau voor Belgische Zaken/Bureau voor Duitse Zaken, Grensinformatiepunten), alsmede arbeidsbemiddelingsorganisaties (UWV, VdaB, Agentur für Arbeit). Op basis van onze interviewresultaten beschrijven we voor deze groepen algemene trends. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met een veelvoud van verschillen in het organisatorisch grenslandschap: niet elke overheid volgt de algemene trend.

Beleidsuitspraken worden bij het merendeel van de belanghebbenden in eerste instantie vaak gebaseerd op de ervaring van de betrokken actoren. De overgrote meerderheid van de beleidsmakers heeft een goed overzicht van de regio waarin ze actief zijn. Dit is meestal gebaseerd op kwalitatieve beeldvorming. Op basis van deze inzichten wordt eerst een beleidsschets neergezet. Deze beleidsschets wordt dan ondersteund met data die beschikbaar zijn en de noodzaak voor het beleid onderstreept. Uit de interviews blijkt dat statistiek op dit moment dus vaak pas later in het beleidsvormingsproces wordt ingezet. Het dient primair als valideringsmethode voor nut en noodzaak van het bedachte beleid.

De statistieken die gebruikt worden, verschillen sterk per type belanghebbende. Lokale overheden zoals gemeenten maken veel gebruik van gedetailleerde gegevens.[28] Hierover worden bij zowel de

[28] Bijvoorbeeld informatie over sectoren op NUTS 3 niveau.

nationale statistiekbureaus als bij Eurostat data verzameld. Hoewel veel lokale partijen aangeven dat ze een goed beeld hebben van de werkelijkheid in hun gebied, wordt onderkend dat bruikbare data maar beperkt beschikbaar zijn. In deze gevallen kiezen sommige lokale overheden ervoor om zelf lokaal onderzoek uit te laten voeren. De nationale overheden hebben het minste directe contact met grensoverschrijdende arbeidsmarktstatistieken. Provincies spelen (begrijpelijk) een tussenrol. Aan de ene kant is er veel betrokkenheid vanuit de provincies met de grensregio's, wat zich uit in actief beleid om grensoverschrijdende samenwerking op allerlei gebieden te stimuleren. Aan de andere kant zien de provincies de praktische invulling van dit beleid veelal ook als een taak van de gemeenten. Effectief staan provincies dus vaak in de arena als indirecte katalysator, door bijvoorbeeld netwerkvorming te stimuleren of specifieke projecten en onderzoeken te financieren.

Voor de groep transnationale organisaties is datagebruik met name van belang om te peilen of de projecten en initiatieven het gewenste effect hebben. Op dit moment gebeurt dat incidenteel. Structurele data over bijvoorbeeld grenspendel zijn niet aanwezig. De studies van CBS geven voor veel transnationale organisaties indicaties wat de effecten van hun beleid zijn. Net zoals de lokale overheden voeren ook de transnationale organisaties eigen onderzoek uit om meer data te achterhalen.

Arbeidsbemiddelingsorganisaties maken gebruik van zeer specifieke informatie op het niveau van vacatures, werkzoekenden en opleidingsniveaus. De uitwisseling van informatie tussen de verschillende organisaties aan weerszijden van de grens verloopt hierbij goed. Zo worden gegevens over de grens uitgewisseld om snel te kunnen bemiddelen bij gebeurtenissen als faillissementen van grote bedrijven in de grensregio.

Tot slot geldt voor alle belanghebbenden dat de data die zij gebruiken voortkomen uit een combinatieoefening van verschillende bronnen. Deze verschillende bronnen (statistiekbureaus, transnationale organisaties, arbeidsbemiddelingsorganisaties) hanteren elk hun eigen methoden van dataverzameling. Er is dus altijd sprake van een mozaïek aan data (waar vaak de landsgrens doorheen loopt).

3.5.2 Potentiële waarde van grensoverschrijdende statistiek

Uit de interviews blijkt dat de data die nu beschikbaar zijn onvoldoende houvast geven voor beleidsmakers. Dit heeft drie oorzaken: data zijn niet vergelijkbaar, waardoor geen uitspraken over de volledige grensregio gedaan kunnen worden; data zijn niet structureel beschikbaar, waardoor trends en veranderingen door de tijd niet te zien zijn; en data ontbreken op onderwerpen die voor beleidsmakers interessant zijn, waardoor een onvolledig beeld van de lokale situatie ontstaat. Bij alle belanghebbenden wordt de potentie van bruikbare grensoverschrijdende statistiek aangekaart. Dit blijkt uit de intentieverklaringen op Benelux-niveau, maar ook uit de interviews met de individuele partijen. Er zijn drie momenten in het beleidsproces te identificeren waarop beschikbare grensoverschrijdende arbeidsmarktstatistieken potentie hebben om waarde toe te voegen: het beleidsvormingsproces, de uitvoering van het beleid en de evaluatie van het beleid. In de onderstaande paragrafen wordt dit aan de hand van de uitkomsten van de interviews verder toegelicht.

Het beleidsvormingsproces over grensoverschrijdende arbeidsmarkt wordt op dit moment vaak vormgegeven op basis van algemene politieke inzichten, en waar mogelijk gevalideerd met statistiek. Als data op het juiste detailniveau vergelijkbaar en structureel beschikbaar zijn, geven veel van de overheden en transnationale organisaties in het grensgebied aan dat dit proces omgedraaid kan worden. Omdat het beeld van de regio scherper is als data al vroeg in het proces beschikbaar zijn, kan in de beleidsvorming beter ingegaan worden op de kansen en problematiek in

de regio. Dit leidt in theorie tot beter geïnformeerd beleid. De belanghebbenden geven wel aan dat de belangrijkste drijfveer voor beleidsvorming toch ligt in de bestuurlijk-politieke verhoudingen.

Bij de uitvoering van beleid kan een structurele datavoorziening de verschillende overheden helpen om tussentijds bij te sturen. Eerder in deze rapportage is het voorbeeld van een faillissement van een groot bedrijf in de grensregio genoemd, als gevolg waarvan 500 werknemers zonder baan kwam te zitten. Arbeidsbemiddelingsorganisaties moeten dan alle zeilen bijzetten om deze mensen weer aan het werk te helpen. Als vergelijkbare data structureel (en dus niet incidenteel) beschikbaar zijn, kan een arbeidsbemiddelingsorganisatie direct kijken waar deze mensen weer aan een baan geholpen kunnen worden. Data kunnen dus tijdig kansen zichtbaar maken en zo werken als katalysator voor ontwikkeling in de grensregio.

Bij het voltooien van de beleidscyclus is een eindevaluatie nuttig. Hiermee kan inzicht verkregen worden in de uitkomsten van de beleidsmaatregelen. Om een betrouwbare evaluatie uit te voeren zijn bruikbare statistieken van toegevoegde waarde. Hiervoor is het ook van belang dat deze statistieken over een langere periode beschikbaar zijn. Zo kan inzicht verkregen worden in de situatie voor, na en tijdens de beleidsimplementatie. Op basis van dit inzicht kan een geïnformeerde conclusie getrokken worden over de effecten van het beleid, waarna nieuw beleid verrijkt kan worden met de verzamelde kennis.

3.5.3 Samenvatting bijdrage aan beleid

Statistieken over de grensoverschrijdende arbeidsmarkt worden momenteel voornamelijk gebruikt om beleid te valideren, en minder om beleid te vormen. Data die gebruikt worden, worden vaak samengesteld vanuit verschillende bronnen. Deze gecombineerde data bieden onvoldoende houvast om beleid te informeren: data zijn niet vergelijkbaar, niet structureel beschikbaar en data ontbreken op de relevante onderwerpen. In het bijsturen van beleid kan structurele beschikbaarheid ervoor zorgen dat overheden tussentijds bij kunnen sturen, bijvoorbeeld om mismatch op de arbeidsmarkt te verkleinen. Bij een eindevaluatie kunnen statistieken helpen bij het meten van effectiviteit van beleidsmaatregelen. Beschikbaarheid van structurele, vergelijkbare data op relevante indicatoren, kan dus de verschillende fasen in de beleidscyclus versterken.

4 Conclusie

Dit onderzoek heeft de opbrengsten van CBS-onderzoeken omtrent grensoverschrijdende arbeid in kaart gebracht en onderzocht in hoeverre indicatoren relevant zijn voor het informeren van en maken van beleid. Door het bestuderen van CBS-onderzoeken en het interviewen van 27 belanghebbenden bij verschillende Nederlandse, Duitse en Vlaamse organisaties, hebben we data verzameld om onze onderzoeksvragen te beantwoorden. Hieronder bespreken we de belangrijkste conclusies per onderzoeksvraag en delen we een aantal overwegingen ten aanzien van vervolgstappen.

4.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen

Wat hebben de door het CBS uitgevoerde grensstatistiekprojecten opgeleverd?
De door het CBS uitgevoerde grensstatistiekprojecten die een vergelijking maken met de arbeidsmarkt in de grensregio's van Nederland en de arbeidsmarkten in Noordrijn-Westfalen, Nedersaksen en Vlaanderen hebben aangetoond dat de grensregio's meer gericht zijn op de nationale arbeidsmarkt, dan met de arbeidsmarkt in de grensregio over de grens. De studies concluderen dat er behoefte is aan vergelijkbare data op regionaal niveau. De studies proberen inzichten te geven in hoe de arbeidsmarkt er in de grensregio's uit zal zien wanneer er geen grenzen zouden zijn en tonen aan dat er veel kansen zijn als de grensregio's minder intern gericht, maar meer extern gericht zouden zijn.

Komen de door de expertgroep (van de Benelux-landen) in 2016 opgestelde (bron-) indicatoren terug in de door het CBS uitgevoerde onderzoeken?
Veel indicatoren die door de expertgroep zijn opgesteld komen terug in de CBS- en Interreg-studies. De enige indicatoren die in alle studies terugkomen zijn 'aantallen inkomende pendel' en 'werkloosheid'. Er zijn wel wat verschillen in nuance in hoe de indicatoren gemeten worden en er wordt een aantal aanvullende indicatoren meegenomen. Zo wordt in het meest recente Interreg-project (Werkinzicht[29]) ook aandacht besteed aan de datacategorie 'competenties'.

Waar behoeven de opgestelde bronindicatoren wijziging/aanvulling of dragen ze niet bij aan inzicht (het beleid t.a.v.) grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit?
Onze deskstudie laat zien dat een aantal indicatoren anders wordt gebruikt dan in de lijst van basisindicatoren van de expertgroep. Ook worden aanvullende indicatoren gebruikt die mogelijk van belang zijn, zoals uitgaande pendel, opleidingsniveau en cijfers over migratie. Belanghebbenden geven vooral algemeen aan dat er een kwaliteitsslag moet worden gemaakt op de huidige beschikbare data, waarbij statistieken op het juiste detailniveau beschikbaar moeten zijn, vergelijkbaar moeten zijn en structureel beschikbaar.

In welke mate draagt het hebben van goed vergelijkbare grensoverschrijdende gegevens bij aan het opstellen van grensoverschrijdend arbeidsmarktbeleid of de evaluatie daarvan?
Alle belanghebbenden hebben aangegeven dat er behoefte is aan grensstatistieken en potentie om deze te gebruiken bij het opstellen van grensoverschrijdend arbeidsmarktbeleid. Momenteel worden statistieken vaak gebruikt voor het valideren van beleid en minder voor het vormen van beleid. Dit ligt mede aan de tekortkomingen van de huidige data, zoals hierboven beschreven. Bij beleidsvorming, tussentijds bijsturen en evaluaties, kunnen data een belangrijke rol spelen. Echter,

[29] Interreg Vlaanderen - Nederland

zonder vergelijkbare, structurele data, op het juiste detailniveau, blijft het onduidelijk op welke manier deze data kunnen bijdragen.

4.2 Reflectie

Met de antwoorden op onze onderzoeksvragen hebben we aangetoond dat vele van de opgestelde indicatoren in de Benelux-aanbeveling terugkomen in de CBS-onderzoeken en ook als relevant worden aangemerkt door de geïnterviewde belanghebbenden. De belanghebbenden geven aan dat onder bepaalde voorwaarden data een bijdrage kunnen leveren aan het beleidsproces. Echter, of een verbeterde databeschikbaarheid ook daadwerkelijk voor een verbetering in het beleidsproces zorgt, is met onze studie niet aangetoond. Deels ligt dit aan het gebrek aan ervaring met de statistieken, waardoor men slechts kan speculeren over de toegevoegde waarde. Deels ligt het ook aan de wijze van beleid maken, waarbij de politiek-bestuurlijke verhoudingen en ervaring van de beleidsmakers een grote invloed hebben op de manier waarop beleid wordt vormgegeven. De behoefte aan statistieken wordt breed onderkend, maar de bijdrage aan beleidsvorming zal op de langere termijn duidelijk moeten worden.

Naast de relevantie voor beleid, is een belangrijk vraagstuk wie de grensstatistieken moet financieren. Momenteel worden vanuit de Interreg-projecten aanloopperiodes gefinancierd, zodat samenwerkingen opgestart kunnen worden en statistieken ontwikkeld kunnen worden. Als besloten wordt om een structureel vervolg te geven aan deze aanloopperiodes, dan moet er ook structurele financiering beschikbaar komen. Dit vraagstuk wordt in de komende periode interdepartementaal afgestemd. In de Benelux-aanbeveling wordt aangedragen dat de betrokken ministeries per thema voor het structureel beschikbaar houden van data (één van de belangrijke genoemde voorwaarden voor bruikbaarheid van de data) de financiering verzorgen. Internationaal zou bezien moeten worden wie de logische *counterpart* is om de financiering voor de statistieken op zich te nemen; belanghebbenden hebben bijvoorbeeld aangegeven dat de *counterpart* voor het Nederlandse nationale niveau, in Duitsland bijvoorbeeld de Bundesländer zijn.

4.3 Conclusie

De CBS-onderzoeken hebben een inkijkje gegeven in de mogelijke opbrengsten van het wegnemen van grensbelemmeringen. Eén stap in dit proces is het beter beschikbaar maken van grensstatistieken. De opgestelde lijst van basisindicatoren door de expertgroep biedt aanknopingspunten om verder uit te bouwen en de relevantie van de indicatoren wordt onderkend door het veld. Op dit moment worden statistieken nog weinig gebruikt in het vormgeven van beleid, vanwege de tekortkomingen van de data. Structurele beschikbaarheid, het juiste detailniveau en vergelijkbaarheid zijn de randvoorwaarden om het potentieel van de grensstatistieken te ontsluiten.

Bijlage: Lijst van geïnterviewde personen

Contactpersoon	Organisatie
Dhr. Anker, D.	Interreg secretariaat Vlaanderen – Nederland
Dhr. De Back, R.	Grensinformatiepunt (WerkServicePunt Zeeuws-Vlaanderen)
Dhr. Bernolet, E.	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
Dhr. Bom, T.	Gemeente Enschede
Dhr. Van den Berg, J.	UWV
Dhr. Derks, A.	Interreg secretariaat Duitsland - Nederland
Dhr. Dritty, A.	Interreg secretariaat Euregio Maas-Rijn
Dhr. Goetz, L.	Vertegenwoordiging NRW beleid
Mevr. Groenewegen, I.	Provincie Overijssel
Dhr. Hupkes, S.	Ministerie BZK
Dhr. Janssen, N.	Amt für regionale Landesentwicklung Weser-Ems
Dhr. Kaufmann, J.	Interreg secretariaat Duitsland - Nederland
Mevr. Klein Hesseling, M.	Euregio Scheldemond
Dhr. Martens, K.	SVB / Bureau voor Belgische Zaken/Duitse zaken
Dhr. Martinissen, T.	Provincie Limburg
Mevr. Bom, M.	Provincie Overijssel
Dhr. Mooren, H.	Vertegenwoordiging Benelux
Mevr. O'Brien, S.	Service Grensoverschrijdende Arbeidsbemiddeling
Dhr. Schildkamp, P.	Gemeente Enschede
Dhr. Vansina, W.	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
Mevr. Skorka, R.	Landesambt fur Statistiek Niedersachsen
Mevr. Steenis, J.	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Dhr. van der Valk, J.	CBS
Mevr. Vansteenkiste, S.	Steunpunt Werk
Mevr. Vijverberg, I.	EURES
Dhr. Van der Wiel, E.	Gemeente Enschede
Dhr. Seifert, W.	IT.NRW

Bijlage: Literatuurlijst

CBS & PBL (2015). Arbeidsmarkt zonder grenzen.
CBS & Steunpunt Werk (2017). De arbeidsmarkt in grensregio van Nederland en Vlaanderen.
CPB (2016). De arbeidsmarkt aan de grens met en zonder grensbelemmeringen
Edzes, Venhorst en Van Dijk (2015). Grensoverschrijdende arbeidsmarkt: voorbij de Romantiek.
ITEM (2016). Grenseffectenrapportage.
ITEM (2017). Grenseffectenrapportage.
IT.NRW & CBS (2015). De arbeidsmarkt in de grensregio's van Nederland en Noordrijn-Westfalen
Kamerstuk 32 851, nr. 29 (2016). Grensoverschrijdende samenwerking.
LSN & CBS (2016). De arbeidsmarkt in de grensregio van Nederland-Nedersaksen
Marlet, Oumer, Ponds en Van Woerkens (2014). Groeien aan de grens: kansen voor grensregio's
SG Benelux (2011). Benelux Almanak Grensoverschrijdende Samenwerking 2011-2015.
SG Benelux (2014). Banen door mobiliteit over de grens.
SG Benelux (2014). Aanbeveling van het Benelux Comité van Ministers inzake grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit
SG Benelux (2016). Bijlage II Benodigde indicatoren voor het monitoren van grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit

Over Ecorys

Ecorys is een toonaangevend internationaal onderzoeks- en adviesbureau dat zich richt op de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen. Door middel van uitmuntend, op onderzoek gebaseerd advies, helpen wij publieke en private klanten bij het maken en uitvoeren van gefundeerde beslissingen die leiden tot een betere samenleving. Wij helpen opdrachtgevers met grondige analyses, inspirerende ideeën en praktische oplossingen voor complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken.

Onze bedrijfsgeschiedenis begon in 1929, toen een aantal Nederlandse zakenlieden van wat nu beter bekend is als de Erasmus Universiteit, het Nederlands Economisch Instituut (NEI) oprichtten. Het doel van dit gerenommeerde instituut was om een brug te slaan tussen het bedrijfsleven en de wereld van economisch onderzoek. Het NEI is in 2000 uitgegroeid tot Ecorys.

Door de jaren heen heeft Ecorys zich verspreid over de wereld met kantoren in Europa, Afrika, het Midden-Oosten en Azië. Wij werven personeel met verschillende culturele achtergronden en expertises, omdat wij ervan overtuigd zijn dat mensen met uiteenlopende eigenschappen een meerwaarde kunnen bieden voor ons bedrijf en onze klanten.

Ecorys excelleert in zeven werkgebieden:
- Economic growth;
- Social policy;
- Natural resources;
- Regions & Cities;
- Transport & Infrastructure;
- Public sector reform;
- Security & Justice.

Ecorys biedt een duidelijk aanbod aan producten en diensten:
- voorbereiding en formulering van beleid;
- programmamanagement;
- communicatie;
- capaciteitsopbouw (overheden);
- monitoring en evaluatie.

Wij hechten waarde aan onze onafhankelijkheid, onze integriteit en onze partners. Ecorys geeft om het milieu en heeft een actief maatschappelijk verantwoord ondernemingsbeleid, gericht op meerwaarde voor de samenleving en de markt. Ecorys is in het bezit van een ISO14001-certificaat dat wordt ondersteund door al onze medewerkers.



Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas